

DEN MODERNE POLITISKE VIDENSKABS ANDEN FASE

(Efter W.J.M. Mackenzie: Politics and Social Science¹⁾).

At beskrive den politiske videnskabs historie, faserne i dens udvikling og dens nuværende stade er ikke at beskæftige sig med politik, men er alligevel en del af den politiske videnskab. Det er en slags "meta-beskæftigelse" på linie med læren om den politiske videnskabs metode. Formålet er ikke at beskrive eller forklare politiske fænomener, men at belyse hvorledes politik faktisk studeres eller kan studeres. Da "studiet af studiet" i virkeligheden er en fordobling, der kan føre til, at man bliver hængende i metodologi eller udenomssnak, ja, i den yderste konsekvens kommer ind i en uendelig regres, der hindrer, at man overhovedet når resultater²⁾, er der grund til at omgås denne del af den politiske videnskab med varsomhed. På den anden side kræver videnskabeligheden, at man er metodebevidst, og professionalismen i studiet af politik indebærer, at man nogenlunde ved, hvor man står inden for de mange traditioner og skoler, der er samlet under fællesbetegnelsen politisk videnskab. Sættes sagen på spidsen, kan man sige, at indsigten i den politiske videnskabs forskellige former er lige så vigtig - om ikke vigtigere for disciplinens studerende - som indsigten i politik!

Disse indledende bemærkninger skal retfærdiggøre en nærmere omtale af en for nylig udkommen analyse af det akademiske studium af politik og dets seneste udvikling, især i 1950'erne og den tidlige del af 1960'erne. Det drejer sig om "Politics and Social Science" af den kendte Glasgowprofessor W.J.M. Mackenzie.³⁾ Bogen er et omfattende og temmelig ambitiøst forsøg på at beskrive, hvad forfatteren kalder "political science in the universities, Phase 2". Den kan anbefales på grund af sin pædagogiske kvalitet. Den er både inspirerende, lettilgængelig og avanceret, og den giver ved omfattende referater af fremtrædende teoretikere indblik i en stor del af den moderne politiske videnskab. Af naturlige grunde kan dens bredde og idérigdom ikke blive ydet fuld retfærdighed i denne sammenhæng, som angår bogens hovedargumentation.

1) A Pelican Original, Middlesex, England, 1967. (Kr. 11,00).

2) Raymond Aron om det tyske begreb, 'sociologiens sociologi': "The desire to know oneself runs the risk of degeneration into an infinite regress of the analysis itself". Citeret efter Mackenzie, p.58 n.

3) "Of British teachers of politics, Professor W.J.M. Mackenzie is probably the most distinguished. .. "The Times Literary supplement, den 12. okt. 1967. Professor Mackenzie (f. 1909) er klassisk og juridisk uddannet. Han har undervist i politik fra 1936, afbrudt af arbejde som administrator og rådgiver for den engelske regering. Han er medforfatter til "Central Administration in Britain" (1957), forfatter til "Free Elections" (1958) og med redaktør til "Five Elections in Africa" (1959).

DEN MODERNE POLITISKE VIDENSKABS ANDEN FASE

(Efter W.J.M. Mackenzie: Politics and Social Science¹⁾).

At beskrive den politiske videnskabs historie, faserne i dens udvikling og dens nuværende stade er ikke at beskæftige sig med politik, men er alligevel en del af den politiske videnskab. Det er en slags "meta-beskæftigelse" på linie med læren om den politiske videnskabs metode. Formålet er ikke at beskrive eller forklare politiske fænomener, men at belyse hvorledes politik faktisk studeres eller kan studeres. Da "studiet af studiet" i virkeligheden er en fordobling, der kan føre til, at man bliver hængende i metodologi eller udenomssnak, ja, i den yderste konsekvens kommer ind i en uendelig regres, der hindrer, at man overhovedet når resultater²⁾, er der grund til at omgås denne del af den politiske videnskab med varsomhed. På den anden side kræver videnskabeligheden, at man er metodebevidst, og professionalismen i studiet af politik indebærer, at man nogenlunde ved, hvor man står inden for de mange traditioner og skoler, der er samlet under fællesbetegnelsen politisk videnskab. Sættes sagen på spidsen, kan man sige, at indsigt i den politiske videnskabs forskellige former er lige så vigtig - om ikke vigtigere for disciplinens studerende - som indsigt i politik!

Disse indledende bemærkninger skal retfærdiggøre en nærmere omtale af en for nylig udkommen analyse af det akademiske studium af politik og dets seneste udvikling, især i 1950'erne og den tidlige del af 1960'erne. Det drejer sig om "Politics and Social Science" af den kendte Glasgowprofessor W.J.M. Mackenzie.³⁾ Bogen er et omfattende og temmelig ambitiøst forsøg på at beskrive, hvad forfatteren kalder "political science in the universities, Phase 2". Den kan anbefales på grund af sin pædagogiske kvalitet. Den er både inspirerende, lettilgængelig og avanceret, og den giver ved omfattende referater af fremtrædende teoretikere indblik i en stor del af den moderne politiske videnskab. Af naturlige grunde kan dens bredde og idérigdom ikke blive ydet fuld retfærdighed i denne sammenhæng, som angår bogens hovedargumentation.

1) A Pelican Original, Middlesex, England, 1967. (Kr. 11,00).

2) Raymond Aron om det tyske begreb, 'sociologiens sociologi': "The desire to know oneself runs the risk of degeneration into an infinite regress of the analysis itself". Citeret efter Mackenzie, p.58 n.

3) "Of British teachers of politics, Professor W.J.M. Mackenzie is probably the most distinguished. .. "The Times Literary supplement, den 12. okt. 1967. Professor Mackenzie (f. 1909) er klassisk og juridisk uddannet. Han har undervist i politik fra 1936, afbrudt af arbejde som administrator og rådgiver for den engelske regering. Han er medforfatter til "Central Administration in Britain" (1957), forfatter til "Free Elections" (1958) og med redaktør til "Five Elections in Africa" (1959).

Mackenzies bog er ligesom Eastons "The Political System" fra 1953 "an inquiry into the state of political science"⁴⁾. Ligesom Easton beskriver Mackenzie faserne i den politiske videnskabs udvikling og kommenterer kritisk forskellige approaches. Vægten er lagt på det beskrivende, og opgørene er ikke så kritiske som f.eks. Eastons opgør med "hyperfactualismen". De store forskelle mellem analyserne er, at Mackenzie hovedsagelig behandler udviklingen efter Eastons bog, at Mackenzie af grunde, der hænger sammen med hans opfattelse af den politiske videnskabs situation i dens anden fase, går udførligt ind på de andre samfundsvidenskabers studier af politik, samt at Mackenzies anbefaling til den politiske videnskab, som han selv siger det, er tentativ og kompleks, og iøvrigt ikke går i retning af den systematiske teori, Easton anbefalede. Om der desuden er forskelle i perspektivernes frugtbarhed og indflydelse, skal være usagt.

Hovedsynspunktet i Mackenzies fremstilling er, at den politiske videnskab er gået ind i en ny fase, der ikke blot er fortsættelsen af den moderne politiske videnskabs første fase, der strækker sig fra dennes gennembrud til omkring 1950, hvor et nyt pres begynder at vise sig. Presset fra den nye udvikling udfordrer til omvurderinger og nye prioriteringer. Det er denne nye, "anden" fase, og det pres, der i denne rettes mod den politiske videnskab, som er analysens hovedemne.

Den moderne politiske videnskabs gennembrud og dermed begyndelsen af dennes første fase kom i slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede. Ecole Libre des Sciences Politiques og London School of Economics and Political Science oprettedes henholdsvis i 1870'erne og 1890'erne, og American Political Science Association begyndte i 1903, for blot at nævne nogle tegn på institutionaliseringen. Efterhånden som det blev almindeligt at ansætte professorer til forskning og undervisning i politik, konsolideredes den professionalisme, der er et af den moderne politiske videnskabs vigtige grundbetingelser i modsætning til den klassiske politiske videnskab. Undervisningen i den første fase prægedes (og præges f.s.v. fasen ikke alle steder er blevet bragt til afslutning) af en indførelse af studenterne i traditionel politisk tænkemåde via "the great books", svarende til den udbredte opfattelse, at kendetegnet ved en professionel politisk videnskabsmand er, at han kender og behersker de store politiske tænkeres argumenter om politik. Desuden hvilede undervisningen ikke på jura, men var som regel et forsøg på at bryde de juridiske traditioner.

Forskningen i den første fase kan ifølge Mackenzie klassificeres i tre grupper: 1) arbejde inden for den traditionelle politiske teori, 2) beskæftigelse med emner, der angår det politiske samfunds officielle organer og 3) udforskning af kræfterne i det politiske liv og de uformelle institutioner, der

4) Undertitlen til "The Political System".

knytter sig til disse. Af de fire faser i den politiske videnskabs (specielt den amerikanske politiske videnskabs) udvikling, som normalt karakteriseres som henholdsvis den konstitutionelle, den "realistiske", den sociologiske og den psykologiske, genfindes i alle tilfælde de tre sidste i, hvad der hos Mackenzie betegnes som den første fase, (mens den konstitutionelle vistnok ligger tidligere). Dette dækker imidlertid ikke den første gruppe, arbejde inden for den traditionelle politiske teori. Denne består ifølge Mackenzie i højere grad end tidligere af kommentarer til de store politiske tænkere og ikke som originale tanker om politik uden henvisninger til andre, som det i nogen grad karakteriserede klassikerne. Denne mangel på ydre originalitet har fået mange til at klage over, at den politiske teori er død, en opfattelse, som Mackenzie flere steder - formodentlig polemisk imod Easton - tager afstand fra.

Der er denne moderne, men dog traditionelle politiske videnskab, der nu er under pres i en ny fase i udviklingen. Vor periode er, siger Mackenzie, "one of intense practical concern about politics, and of general recognition that technology, economics and politics are interdependent. Hence many able people equipped with the tools of other disciplines now tackle problems which political scientists have been apt to regard as their own property."⁵⁾ Presset viser sig på to områder, dels inden for den "samtidige teori", dels ved andre samfundsvidenskabers beskæftigelse med politik. Resultatet er forvirring og usikkerhed inden for den politiske videnskab.

Årsagerne til presset imod den politiske videnskab finder Mackenzie i ændringer i fire grundlæggende forhold for den politiske videnskabs udøvelse. Disse er nok velkendte, men tillægges måske ikke normalt tilstrækkelig vægt. For det første forandres det politiske verdensbillede. Sammenhængen og kompleksiteten i verdenspolitik bliver stadig mere åbenbar. De hidtidige videnskabelige studier af politik har imidlertid næsten udelukkende angået staten og andre, mindre enheder, mens relativt lidt arbejde har angået verdenssamfundets karakter. Desuden har studier af den sidste art væsentligst været krisestudier. Mackenzies tanker går i retning af at analysere verdenssamfundet, som hvad han kalder "the inclusive system". Set i forhold til den internationale politik er det vigtigste nye heri vistnok den større vægt, der lægges på systembetragtninger, også sådanne, hvor staten ikke er den mindste enhed, samt at studiet af verdenssamfundet bliver en umiddelbar forlængelse af studiet af andre politiske samfund.

Et andet forhold, der bevirker et pres mod den moderne politiske videnskabs tradition, er dominansen fra den amerikanske politiske videnskab. Efter sigende arbejder 90% af verdens politiske videnskabsmænd på amerikanske universiteter, og den kvalitative såvel som kvantitative dominans synes at svare

5) p. 66.

dertil og iøvrigt at være stærkt ekspanderende. Mackenzie går ikke så langt som til at tale om "intellektuel imperialisme", men siger dog: "It is intellectually impossible to disregard the Americans: one is forced to take up a position in relation to them, even at the risk of losing intellectual independence."⁶⁾ I forbindelse med "brain-drain"-problematikken citeres fra The Times en karakteristik af "the general American approach to most difficult situations": "They feel basically that the application of larger resources, superior techniques and unrelenting effort will wear any problem down in the end". "So far they have not been proved wrong" føjer Mackenzie til.⁷⁾

De øvrige to årsager til den nye udvikling ligger i forlængelse af den amerikanske dominans i den politiske videnskab: udviklingen i retning af en generel adfærdsvidenskabelig terminologi og revolutionen inden for dataindling og databehandling, begge områder mest avanceret inden for den amerikanske politiske videnskab. Til det første forhold hører den indflydelse, den "naturvidenskabelige metode" har haft som forbillede for store dele af især den amerikanske politiske videnskab siden 1950. Efter oprindeligt at være et "rather silly" forsøg på med alle midler at introducere kvantitative metoder, har det naturvidenskabelige ideal nu ifølge Mackenzie medført 1) at dataindsamlings- og databehandlingsteknikken er enormt forbedret, 2) at naturvidenskabsmænd har givet sig i kast med politisk videnskab med den konsekvens, at interessen har rettet sig fra mindre kvantificeringsproblemer til systembyggeri, og 3) at den konsekvente symbolske ræsonneren er blevet forynget på en sådan måde, at den politiske videnskabsmand idag ikke kan undgå at måtte kende til de grundlæggende elementer i spilteori, kybernetik og formel velfærdsøkonomi.

De "store maskiners" muligheder inden for den politiske videnskab behandles tilbageholdent: "Indeed, the existence of computers may do more harm than to our studies, as we admit that we do not yet know how to use them properly."⁸⁾ Som en understregning citeres den sarkastiske påstand, at mottoet for Rand Corporation skulle være: "Don't think - compute!" På den anden side skærper de store maskiners eksistens kravene til professionalisme og samarbejde. Der er ganske vist, hævder Mackenzie, stadig ting, manden med "bue og pil" (verbalpolitologen?) kan gøre lige så godt som eller bedre end maskinerne. Men han kan kun vide, hvad dette er, hvis han kender noget til maskinerne!

Mackenzies formål er ikke at postulere, at den moderne politiske videnskab er udsat for pres og derfor befinder sig i en krise, selvom dette fak-

6) p. 68

7) p. 67

8) p. 70-71.

tisk er den konklusion, han kommer til. Han vil beskrive den behandlede periodes studier af politik, og det er beskrivelsen, der leder hen til resultatet. De to beskrivende hovedafsnit, "Contemporary theory" og "Politics without States", danner rammer om en bred gennemgang af to store hovedområder i studiet af politik, der begge i det væsentligste ligger ud over den moderne politiske videnskabs fase ét. I fremhævelsen af disse områder ligger ikke nogen benægtelse af, at der også er foretaget vigtige ting i forlængelse af den traditionelle politiske videnskab: studiet af partier, valg, pressionsgrupper, offentlig mening, eliter og offentlig administration. Disse forudsættes blot kendte i store træk. Formålet er ikke at dvæle ved beskrivelsen af traditionen, men snarere ved det pres, der rettes mod den.

Det er umuligt i denne sammenhæng at give et blot tilnærmelsesvist fyldestgørende referat af Mackenzies forsøg på at sammenfatte en meget stor del af de mest moderne videnskabelige studier af politik, i og udenfor den politiske videnskab. Sagt litotisk: det lykkes ham at sætte overordentlig mange store navne og betydningsfulde tanker i intelligente sammenhænge på meget få sider. Et kapitel om "over-arching theory" indeholder en gennemgang af "parsonian theory" og "general systems theory", det sidste væsentligst "eastonian". Disse to retninger, hævdes det, dominerer diskussionen i socialvidenskaberne og relationen mellem teori på det mest generelle niveau og empirisk forskning. I et andet kapitel om "pratial theories" gennemgås informationsteori (Ashby, Deutsch), spilteori (Schelling, Riker) og velfærdøkonomi og kollektiv beslutningstagning (Little, Downs, Buchanan og Tullock). Navnene i parentes angiver de - ikke ukendte!.- forskere, Mackenzie væsentligst støtter sig på.

Bogens andet hovedafsnit, "Politics without States", en titel, der vist først og fremmest skal angive de beskrevne studiers ikke-traditionelle forhold til den politiske videnskab, er en gennemgang af andre samfundsvidenskabers studier af relevans for forståelsen af politik. Et simpelt eksempel, der ville være latterligt, hvis det ikke var behandlet særdeles kompetent, illustrerer, hvad det er for paralleller, Mackenzie søger at drage: Inden for socialbiologien har man undret sig over, hvorfor gorillaer færdes få sammen, mens chimpanser er flokdyr, idet begge abearter er nogenlunde ligeligt udrustet fra naturens hånd. En socialbiolog, Vernon Reynolds, forklarer dette ud fra chimpansernes behov for at bevæge sig rundt i skoven efter føde. Detaljer er her ligegyldige. Men om hele studiet mener Mackenzie at kunne konkludere: "This is a case of 'functional analysis' in 'comparative government'".⁹⁾ Sagen er, at de øvrige samfundsvidenskaber på overordentlig mange områder er nået til problemstillinger og resultater, der er centrale for forståelsen af politik. Det gælder smågrupperforskningen (i spørgsmål om lederskab, menings- og normdannelse og participation), studier af stamme-samfund (for analyser

9) p. 163.

af de politiske institutioners dannelse, loves og ritualers funktion m.v.), samt studier om magtens fordeling og magtudøvelsens karakteristika i mindre samfund, og organisationsteoriens og sprogforskningens resultater - for blot at nævne nogle generelle områder.

Mens forskningen inden for "contemporary theory" i nogen grad udøves af politiske videnskabsmænd, der har haft den "naturvidenskabelige metode" som ideal med de tidligere omtalte konsekvenser i retning af forsøg på stringens, systemanalyse m.v., er forskningen i de sidste områder udført af økonomer, matematikere, social-psykologer, etnologer, biologer, geografer, sociologer og administrative teoretikere. Der har været en vis skepsis fra den politiske videnskabs side overfor disse sidstes beskæftigelse med politik.¹⁰⁾ Man har hævdet, at de stiller forkerte spørgsmål om politik og derfor løber ind i blindgyder. Dette synes imidlertid ikke at stemme med virkeligheden, og Mackenzies gennemgang slår kraftigt fast, at der faktisk inden for de andre socialvidenskaber er nået positive resultater i forståelsen af politik. Heller ikke overfor fremskridt gennem "parsonian" og "eastonian" teori, forholder Mackenzie sig afvisende, tværtimod, selvom de konkrete resultater ikke er så åbenbare på dette område.

Landvindingerne i forståelsen af politik er imidlertid ikke uden videre lykkelige for den politiske videnskab, fordi de sker dels inden for et område i den politiske videnskab, der ikke bygger på dennes tradition, dels inden for andre samfundsvidenskaber. Dette er presset mod den politiske videnskab og udfordringen til at klargøre og omprioritere opgaverne. Politisk videnskab må enten abdicere eller forsøge det umulige, siger Mackenzie.¹¹⁾ "Perhaps political science should accept disintegration, because intellectual change and social change together have re-shaped radically its traditional subject-matter".¹²⁾

Mackenzies bog ender dog i et forsøg på at definere de områder, der skal tages op for at hindre, at den politiske videnskab opløses. Alternativet til disintegrationen er, siger han, "that political science should commit itself to an intellectual attack, frontal or flanking, on three interrelated problems which no prudent social scientist would touch; the problem of the character and stability of the state system, the problem of change in the state system, and the problem of the politics of all mankind, the only political unit which can now claim generality in an adequate intellectual sense".¹³⁾ Dette udformes nærmere i afsnittet "Men and their States" under

10) jvf. polemikken mod Sheldon Wolin, p. 304 f.

11) p. 383.

12) p. 306.

13) p. 306.

kapiteloverskrifterne: "comparison", "change" og "the inclusive system". Områderne svarer groft til de traditionelle studieområder: "comparative government", "political development" og "world politics", men er et forsøg på en strammere metode og en påvisning af områdernes samhörighed.

Det mest interessante i Mackenzies bog ligger muligvis i disse sidste forslag, der skal vise den politiske videnskab vejen bort fra den opløsning, der truer dels fra den teori, der fører den bort fra dens traditionelle grundlag, dels fra de andre samfundsvidenskaber, der producerer, hvad der må anerkendes som "political ideas"; men de kan desværre ikke i denne omtale underkastes nogen kvalificeret bedømmelse. Men alene det, at et sådant "redningsforsøg" overhovedet fremføres, og dettes generelle retning, synes overordentlig interessant. Meningen må nemlig være, at den politiske videnskab overfor det pres, der er beskrevet ovenfor, og som de fleste sandsynligvis vil acceptere som umiskendeligt, skal koncentrere sine anstrengelser om at "modernisere traditionen" og give dette højere prioritering end forsøgene på at udvikle de ovenfor omtalte generelle eller partielle teorier eller på at beskæftige sig med andre samfundsvidenskabers - iøvrigt frugtbare - "approaches".

Denne konklusion er i høj grad kontroversiel. Man kan naturligt spørge, om "moderniseringen af traditionen" ikke netop kan foregå indenfor én eller flere af de generelle teorier f.eks. gennem udviklingen af systemanalyser til et begrebsapparat, der er anvendeligt til komparative analyser, analyser af forandringer i politiske systemer og analyse af hele verdenssamfundet som ét system. Man kan også spørge, hvorfor enheden i den politiske videnskab, begrebsmæssigt og historisk, skal fastholdes, hvis alternativet er mere frugtbare resultater på grundlag af en "approach-relativisme", der nedbryder skellene mellem samfundsvidenskaberne. Endelig kan man stille sig tvivlende overfor, hvorvidt Mackenzies analyse af den moderne politiske videnskabs anden fase er korrekt. Uden en særdeles grundig gennemgang af den mest moderne forskning af politik både inden for den politiske videnskab og i de øvrige samfundsvidenskaber vil det dog være vanskeligt at benægte dette.

I alle tilfælde har Mackenzie ydet et væsentligt bidrag til forståelsen af den moderne politiske videnskabs situation og mulige fremtidige udvikling - og dermed et væsentligt bidrag til den politiske videnskab. Sandsynligvis vil det gælde, at "when all criticisms have been made, this book remains an astounding achievement",¹⁴⁾ og muligvis, at "its author is likely to find that, before very long, he has an accepted classic of political science standing to his credit".¹⁵⁾

14) The Times Literary Supplement, 12. okt. 1967.

15) Ibid.